

BATI'DAKİ İSLAM VE MÜSLÜMAN ALGISININ BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ'NDE KATLIAMLAR ÜZERİNDEN UYGULAMAYA KONMASI

THE IMPLEMENTATION OF THE PERCEPTION OF ISLAM AND MUSLIMS IN THE WEST THROUGH MASSACRES IN THE FIRST CRUSADE

Ziya POLAT

Mardin Artuklu Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi

Tarih Bölümü

ziyapolat@artuklu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7297-6828

ÖZ

Geliş Tarihi:

07.02.2024

Kabul Tarihi:

10.05.2024

Yayın Tarihi:

25.06.2024

Anahtar Kelimeler

Haçlı Seferleri, Cluny Hareketi, II. Urbanus, İslam ve Müslüman Algısı, Katliamlar

Keywords

Crusades, Cluny Movement, Urban II, Perception of Islam and Muslim, Massacres

Orta Çağlar'daki Hristiyan Katolik Dünya'nın İslam ve Müslümanları algılama biçimi, Haçlı Seferleri üzerinden doğrudan sonuçlar itibarıyla, dünya tarihini etkileyen önemli unsurlar arasında yer almıştır. Makale, Haçlı Seferleriyle birlikte Batı'da oluşan İslam ve Müslüman algısının teorik çerçevesinin nasıl olduğunu ve bunun Birinci Haçlı Seferi'nde pratize edilme biçimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu anlamda önce algının haçlı kroniklerinde teorik düzeyde var olduğu iddia edilen kavramsal çerçevesi çizilmiş, ardından onların anlatıları üzerinden uygulamanın nasıl gerçekleştiği; Antakya, Maarratunnuman ve Kudüs katliamları örnek verilerek uygulamaya konma biçimleri tasvir edilmiştir. Makalenin ham maddesini genel itibarıyla Birinci Haçlı Seferi kronikleri oluşturmuştur. Çalışmanın temel sorunsalı söylemin teorik düzeyini oluşturan ana etmenlerin neler olduğu, bunun algıyı nasıl şekillendirdiği, algının pratize edilme biçimlerinin hangi sonuçlara yol açtığı gibi sorular etrafında şekillenmiştir. Makale konuyla ilgili problematik düzeyde söz konusu ettiği soruları tarihsel analiz yöntemiyle tartışmış ve açıklamıştır. Tartışma, Cluny reform düşüncesi çerçevesinde, Katolisizm'deki reformasyon sürecinde Kutsal topraklar ideali üzerinden oluşturulan İslam ve Müslüman algısının, Papa II. Urbanus'un söylemleri doğrultusunda Haçlı Seferi'ne dönüşmesi ve bunun tarihte eşine az rastlanan bir katliam oluşturduğu sonucuna varmıştır. Böylece Katolik Hristiyanların, İslam ve Müslüman algısının, kendi dünya görüşlerinden ve medeniyet tasavvurlarından bağımsız ele alınamayacağı çıkarımında bulunulmuştur.

ABSTRACT

The way in which the Christian Catholic world perceived Islam and Muslims in the Middle Ages was among the important factors that influenced the history of the world in terms of its consequences through the Crusades. This article focuses on the theoretical framework of the perception of Islam and Muslims formed in the West with the Crusades and the way it was put into practice in the First Crusade. In this sense, firstly, the conceptual framework of the perception, which is claimed to exist at the theoretical level in the crusader chronicles, is drawn, and then how it was put into practice through their narratives; The massacres of Antioch, Maarratunnuman and Jerusalem are given as examples and the way they were put into practice is described. The raw material of the article is the chronicles of the First Crusade in general. The main problematic of the study is shaped around the questions of what are the main factors that constitute the theoretical level of the discourse, how it shapes the perception, and what consequences the ways in which the perception is put into practice lead to. The article discusses and explains the questions mentioned at the problematic level with the method of historical analysis. The discussion concludes that with the establishment of the Cluny order, the perception of Islam and Muslims, which was created through the ideal of the Holy Land during the reformation process in Catholicism, turned into a Crusade in line with the discourses of Pope Urbanus II and that this constituted a massacre unprecedented in history. Thus, it is concluded that the perception of Islam and Muslims by Catholic Christians cannot be handled independently from their own worldview and civilisation imagination.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1433123>

Atf/Cite as: Polat, Z. (2024). Batı'daki İslam ve Müslüman algısının Birinci Haçlı Seferi'nde katliamlar üzerinden uygulamaya konması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(2), 729-740.

Giriş

Toplumların birbirlerini anlama ve algılama biçimleri, yapılan ve yaşananları açıklama bağlamında hayati bir önem taşımaktadır. Özellikle tarihi bakımdan birçok dönem, çok yönlü iç içe geçmişliğin ortaya çıkardığı giriftlik, Doğu-Batı ilişkileri söz konusu olduğunda daha da önem kazanmaktadır. Her iki taraf için büyük kırılmaların yaşandığı dönem olan Haçlı Seferleri süreci, bu anlamda önemli veriler sağlamaktadır. Türkiye’de Haçlı Seferleri tarihi ile ilgili çalışmalar son yıllarda belli bir seviyeye ulaşmış durumdadır. Çalışmaların artmış olması siyasi tarih bağlamında bir doygunluğun oluştuğuna, dolayısıyla Haçlı Seferleri ile ilgili farklı alanlarda çalışmaların yapılmaya başlandığına işaret etmektedir. Özellikle Haçlı Seferleri sürecinde toplumsal yapı, dinin etkisi ve her iki tarafın birbirlerini nasıl algıladığıyla ilgili çalışmaların arttığı gözlenmektedir (Alıcı, 2017; Alican, 2019; Benli, 2019; Çekiç, 2021, 2023; Karakaya, 2019; Sebetçi, 2016, 2023). Bu çalışma daha önce makalenin yazarı tarafından yapılan algı çalışmalarının (Polat, 2018b, 2018a, 2019a) devamı ve tamamlayıcısı mahiyetinde, Birinci Haçlı Seferi sürecinde, Haçlılar arasındaki İslam ve Müslüman algısına ve özellikle de bunun uygulamaya yansımaya odaklanmaktadır. Dolayısıyla konunun kronolojik sınırları Birinci Haçlı Seferi’nin öncesinden başlamakta, seferin Kudüs’te başarıya ulaşmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda Cluny manastır düşüncesinin rolü ve yaptığı çalışmaların algının oluşumu üzerindeki etkisi tartışılacaktır. Ardından seferin hazırlık sürecinde Papa II. Urbanus’un 1095 yılında düzenlediği Clermont Konsili’ndeki hitabetinde ve Haçlı Seferleri-özellikle Birinci Haçlı Seferi-sürecinde yazılan kroniklerdeki İslam ve Müslüman algısının teorik düzeyi ortaya konacaktır. Söz konusu zemin üzerinden de sefer sona erene kadar Antakya, Maarretünnu’man ve Kudüs’te yapılan katliamlarla algının nasıl uygulamaya konduğu tasvir edilecektir. Bu da yapılan çalışmalara Doğu-Batı, İslam-Hristiyanlık ve Müslüman-Hristiyan ilişkilerini karşılaştırma bağlamında daha fazla verinin oluşmasını sağlayacak, böylece konu farklı bakış açıları üzerinden değerlendirme zenginliğine kavuşacaktır.

İbn Haldun tarihsel süreçlerin ve toplumsal olayların/davranışların benzerliğini şartlar, imkanlar ve yaşanan pratik üzerinden vurgulamak amacıyla “Suyun suya benzemesinden daha çok geçmiş geleceğe ve hale benzer” (Haldun, 2022, s. 166) ifadesini kullanır. Müellifin bu bakış açısı toplumların yapıp ettiklerine uygulandığında ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla zamanın değişmesiyle toplumların karakter bakımından değişmeyeceklerini ya da çok nadir değişeceklerini söylemek mümkündür. Yani insanların birbirleriyle ilişkileri dalgalı bir seyir izlese de süreklilik arz eden bir mahiyet üzerinden oluşur. Toplumların bu yönü ortaya çıkardıkları medeniyetler aracılığıyla tezahür eder ve ötekine/diğerine karşı tavrını belirler. Günümüz Batı Medeniyetinin ötekine, özellikle İslam’a ve Müslümanlara karşı aldığı yıkıcı tavrı, inkâr edilemeyecek derecede açıktır. Çalışma bu tavrın günübürlük ve geçici olmadığını, aksine bilinçli bir zihin, bir dünya görüşü, hayat dünyası ve ben-idraki (Açıkgenç, 1998, ss. 23-42; Davutoğlu, 2018, ss. 31-37; Kalın, 2013, ss. 121-185) bağlamında süreklilik gösterdiğini, Birinci Haçlı Seferi’indeki algı ve ortaya çıkan uygulama üzerinden örnekendirme amacıyla olacaktır.

Toplumların birbirlerini algılama biçimlerinde bir sürekliliğin olduğu ifade edilmişti. Makale algıdaki sürekliliği değil, sürekliliğin bir parçası ve onu oluşturan önemli bir dönem olan Birinci Haçlı Seferi süreci üzerinden Batı Hristiyanlığının İslam ve Müslümanlarla ilgili algısını ve bunun uygulamaya yansımalarını gözler önüne serme amacındadır. Bu çerçevede yapılacak tartışmada verileri dönemin Haçlı kronikleri sağlayacak, gerekli görüldüğü yerlerde Müslüman tarihçilerin yazdığı kroniklerden ve araştırma eserlerinden istifade edilecektir. Birinci Haçlı Seferi’ne katılan kronik yazarları henüz karşılaşmadıkları dönemleri de katarak serdettikleri İslam ve Müslümanlar hakkındaki kanaatleri, oluşan algı hakkında önemli veriler sağlamaktadır. Aynı şekilde Birinci Haçlı Seferi esnasında yapılan savaşlarda Haçlı liderleri ve askerlerinin Müslümanlara nasıl davrandığı ile ilgili haçlı kronikleri, Müslüman tarihçilerin metinlerinde bulunmayan bilgiler sağlamaktadır. Özellikle şehir ve kalelerin işgali esnasında Haçlıların tutum ve davranışları hakkındaki kayıtlar, teorik algının pratize edilmesinde önemli veriler sağlamaktadır. Bu çerçevede makalede söz konusu veriler aracılığıyla haçlı kroniklerinde, İslam ve Müslümanlara karşı nasıl bir algının oluştuğu ve bunun süreç içerisinde nasıl/ne yönde uygulamaya konduğu metodolojik açıdan tarihsel analiz yöntemiyle tartışılacaktır.

Birinci Haçlı Seferi Öncesi Söylemden Teoriye Algı

Farklı inançlara sahip toplumların birbirlerini algılama biçimlerinin süreç içerisinde oluşacağı malumdur. Katolik Hristiyanlığın İslam ve Müslüman algısı çeşitli aşamalardan (değişim ve dönüşümlerden) geçerek oluşmuş ve böylece Haçlı Seferleri dönemine kadar gelmiştir. Bu bağlamda Haçlı Seferleri öncesi dönemi “cehalet çağı”

olarak tanımlayan Southern, seferlerin başladığı süreçle birlikte “akıl ve umut çağı” ifadesini kullanarak algıda dönüşümün başladığı kabul eder (Southern, 2001, ss. 11, 41). Fakat aşağıda özellikle Birinci Haçlı Seferi kronikleri üzerinden örneklendirilen teorik çerçeve ve bunun uygulamaya konma biçimi, dönemlendirmenin keskin bir şekilde yapılamayacağına işaret etmekte ve Haçlı Seferleri’ne yol açan zihniyetin cehaletle birlikte nefretin de zirve yaptığı bir döneme işaret ettiği gözlemlenmektedir. Hatta aşağıda verilecek örneklerden görüleceği üzere özellikle Birinci Haçlı Seferi süreci Katolik Hristiyanlığının İslam ve Müslümanlar hakkındaki algısının en dipte olduğu dönem olarak tanımlamak yerinde olacaktır. Çünkü bu dönem öncesi ve sonrasıyla kıyaslanamayacak derecede şiddetin ve katliamın uygulandığı bir süreçtir.

Batı Hristiyanlığının İslam ve Müslümanlarla ilgili algısı Endülüs üzerinden oluşmuştur. Latin Hristiyan dünyasında Serazenlerle ilgili ilk algı Bede’ye kadar geri götürülebilir. Bede’nin Müslümanlarla ilgili algısı kısmen olumludur. Ona göre Muaviye Hristiyanları koruyan, onlar için kilise inşa eden yarı Hristiyan bir kraldır. Fakat Arapların Batı’ya doğru ilerlemesi onu endişelendirmiş, Araplar hakkındaki yorumları Avrupa’yı talan eden paganlar kadar olumsuz olmuştur. Bu çerçevede Hristiyanların düşmanları olarak gördüğü Müslümanları putperest kültürle ilişkilendirmiştir. Fakat yine de dramatik bir şekilde Serazenler putlarını yok edip din değiştirme ihtimali olduğunu düşünmüştür. Çünkü Bede’nin bildiği yeryüzündeki tek gerçek kitap İncil, din de Hristiyanlıktı (Tolan, 2002, ss. 73-74). Bu süreçte Fredegar kroniği Endülüs’te yaşananları kaydettiği gibi Müslümanları sünnetli bir halk olan Haceri/Hacer’in Irkı, İsmaili/İsmail’in Irkı ve Serazenler gibi İncil kökenli kavramlar üzerinden tanımlamıştır (“Prophetica”, 2008; Chronicle of Fredegar, 1981, ss. 54, 93; Morton, 2016, s. 15). Diğer bir kronik Serazen ve Arapları birbirinden ayırarak Hz. Nuh’un üç oğlunun soyundan gelen 72 kabile arasında zikreder (“World Cronicle”, 2012, ss. 163-165). Öte yandan Heraklius astrolojiye olan ilgisinden dolayı imparatorluğunun sünnetli bir ırk tarafından tahrip edileceğini öğrendiği iddia edilir (Chronicle of Fredegar, 1981, s. 54). Böylece Müslümanlarla ilgili ilk apokaliptik yorum başlamış olur. Dolayısıyla İsmailoğlularının istilası yakında olması beklenen dramatik son olarak öngörülür. Karşı konulamaz askeri muhalif olarak algılanan Araplar, Hristiyanların günahları karşılığında Tanrı’nın ceza olarak gönderdiği kırbaç olduğu kabul edilir. Nitekim Endülüs’ün kayı işlenen günahlara karşılık Tanrı’nın verdiği cezadır (“Apocalypse”, 2012, ss. 123-125; “Prophetica”, 2008; Tolan, 2002, s. 77; F. Aydın, 2011, ss. 25-26). Dolayısıyla İslam’ın ortaya çıktığı ilk asırda Batı Hristiyanlığında İslam ve Müslüman kavramları pek aşına olunmayan kavramlardır. Onlar yerine Araplar, Türkler, Moorlar, Serazenler gibi etnik kavramlarla Müslümanları ifade ediyorlardı. Bunların yanında Ahdi Atik’e atfen İsmaililer veya Haceriler gibi ifadeler de kullanılmaktaydı. İslam için de Muhammed’in yasası veya Serazenlerin yasaları şeklinde tanımlama yapılmaktaydı (Tolan, 2002, s. XV; F. Aydın, 2011, s. 24; Morton, 2016, s. 15).

Doğu Hristiyan dünyasında, Müslümanlar hakkındaki olumsuz algılarının temeli Yuhanna ed-Dımaşki’ye (ö. 749) (Taşpınar, 2001; Harman, 2013; Janosik, 2016) ve ondan yaklaşık bir asır sonra yazan Doğu Romalı tarihçi Theophanes’e (ö. 817) dayanmaktadır. Din adamı kimliğine sahip iki tarihçi hem Doğu’daki hem de Batı’daki İslam ve Müslüman algısını olumsuz yönde oluşturan temel metinleri kaleme almışlardır. Theophanes, Hz. Muhammed’i sahte peygamber olarak tanımlamaktadır. Müellif onu; yoksul, yalancı, insanları aldatan, sara hastası, Filistin’deki Yahudi ve Hristiyanlardan aldığı bilgiler sayesinde peygamberlik iddia eden ve sapkın inanç yayan birisi olarak tasvir eder. Theophanes’e göre Müslümanlar savaşla hüküm sürmüşlerdir. Çünkü peygamber bu yolda mücadele eden tebaasının öldürülmesi durumunda cennete gireceğini söyleyerek motive diyordu (Theophanes, 1982, ss. 334-335). Müslümanların güçlü bir şekilde hem Endülüs’te hem de Doğu Roma’nın hakimiyeti altındaki bölgelerde hüküm icra etmesi, beklediği gibi din değiştirmemeleri aksine Hristiyanların İslam’a dönmeleri, Müslümanları günahları karşılığında Tanrı’nın kırbaacı ya da gönderdiği ceza algısı yerini dini bir düşmana bıraktı. Dolayısıyla İslam ve Müslümanlar artık düşman olarak algılanmaya başlandı. Bilinçli bir şekilde İslam’la alakası olmayan yapay bir imaj ürettiler. Buna göre kiliselerde yazılan metinlerde reddiye mantığıyla kaleme alınan eserlerde bilinçli bir şekilde İslam; putperestliği sürdüren, sapkın ve Mesih karşıtı bir kült şeklinde resmedildi. Böylece Müslümanlar etnik ve siyasi bir rakipten dini düşmana dönüşmüş oldu (“Prophetica”, 2008; Wolf, 1986; Tolan, 2002, s. 71; F. Aydın, 2011, ss. 28-29).

Batıdaki İslam ve Müslüman algısının temeli bu kaynaklara dayanmakla birlikte Haçlı Seferleri bağlamında düşünüldüğünde asıl etken Cluny hareketiydi. Bu sebeple seferlerin hazırlık dönemini yaklaşık iki asır geriye götürmek mümkündür. Onuncu asrın başlarında Fransa’nın Burgonya bölgesindeki Cluny şehrinde aynı isimle bir manastır kuruldu. Akitanya dükü III. William ve Başrahip Berno’nun desteğiyle kurulan reform hareketi,

Katolik Dünya’da sonraki iki asrın dini hayatına yön verecekti (Davies, 2011, s. 345; Lawrence, 2015, s. 74; Rosenwein, 1982, s. XVII). Hareket kurulduğu andan itibaren örgütlü bir şekilde Batı’da yapılanmasını sürdürmüş, dini hayatın yeni şeklini teşvik etmiş ve sonraki süreçte Papa VII. Gregorius’un reformist düşüncesini kabul ederek kiliseler arasında gücünü arttırmıştı (Morghen, 1971, ss. 11-12). Birçok kilise ve manastır kuran tarikat, öncelikle kendi statüsünü ardından da toplumu kendi idealleri doğrultusunda yönlendireceği ihtiyaçları dikkate alarak rotasını belirlemişti. Bu çerçevede yardım faaliyetlerinde bulunmuş, yeni yerleşim birimleri oluşturmuş, tarım alanları açmış ve birçok ekonomik faaliyette bulunarak toplum içerisinde etkinliğini arttırmıştı (Lawrence, 2015, ss. 76-88; Morghen, 1971, ss. 12-16; Sebetçi, 2023, s. 314). Cluny tarikatı bütün bu faaliyetleri yanında Endülüs’te teorik ve pratik bağlamda Reconquista hareketine öncülük etmiş ve kısmen başarıya ulaşmıştı (Şeyban, 2016, s. 139). Tarikatın bu çabaları Katolik Hristiyan kitleleri etkileyecek önemli bir altyapı oluşturmuştu. Bu sürecin en somut çıktısı İslam ve Müslümanlar aleyhine oluşturulan olumsuz algıydı. Haçlı kroniklerine bakıldığında bu anlamda algı düzeyinde güçlü bir teorik çerçevenin olduğu görülecektir. Endülüs’te kısmen başarıya ulaşan Cluny hareketi, yeni hedef olarak kutsal toprakları belirlemişti. Bunun için de söylemin dili süreç içerisinde Kutsal Toprakları hakimiyetinde barındıran Doğu İslam coğrafyasına kaydırıldı.

Cluny tarikatının, yaptığı faaliyetlerin yanında, toplumu dönüştüren asıl organizasyonu Kutsal Topraklara düzenlediği hac yolculukları olduğunu söylemek mümkündür. Tarikatın onuncu asrın ortalarından itibaren düzenlemeye başladığı Kudüs merkezli hac ziyaretleri asrın sonunda cazip hale gelmiş, sonraki asırda da artarak devam etmişti. Bu süreçte önemli ve zengin şahsiyetler büyük kabileler halinde hac görevlerini yerine getirmeye başlamıştı. Onuncu asrın ortalarına doğru Cluny tarikatının özellikle Kudüs’te yaptığı hanlar ve sıradan halk kitlelerini de kapsayan turlar hac yolculuğunu kolaylaştırmış, böylece hac ziyaretleri oldukça revaç bulmuştu (Runciman, 2008, s. 136, 2013, ss. 45-46). Cluny hareketinin olağanüstü çabası günün şartları dikkate alındığında Batı’da kutsal topraklarla ilgili üst düzey bir bilinç oluşturmuştu. Bu ziyaretler esnasında yaşanan bazı olumsuzluklar mutlak bir durummuş gibi dilden dile dolaştırılmış, özellikle Fatımi Halifesi Hâkim-Biemrillah’ın dengesiz uygulamaları tarikata gerekli veriyi sağlamıştı (İbnü’l-Kalânîsî, 1983, ss. 108-111; Öz, 1997, s. 199; Bağlıoğlu, 2012, ss. 16-17). Cluny bu ve bunun gibi örnekler üzerinden İslam ve Müslümanlar hakkında oluşturduğu olumsuz algının yaygınlaşmasında önemli bir başarı elde etmişti.

Cluny hareketinin çabasıyla İslam ve Müslümanlar hakkında oluşan söylemin detaylarını Haçlı Seferleri esnasında yazılan kroniklerde oldukça keskin bir şekilde görmek mümkündür. Özellikle Papa II. Urbanus’un Clermont Konsili’ndeki konuşmasında dile getirdiği hususlar metinlerin yazarları tarafından tekrarlanarak kaydedilmiştir. Buna göre Hristiyan hacıların Müslüman ülkelerden geçerken büyük acılar çektikleri, Müslümanların hakimiyeti altında yaşayan Hristiyanların sıkıntı içinde olduğu, mabetlerinin tahrip edildiği, din adamlarına zulmedildiği, hacılardan vergiler alındığı ve onlara zorluklar çıkartıldığı, hatta öldürüldükleri, ayin esnasında Müslümanların hakaretine uğradıkları (Willermus, 2016, ss. 42-43), kiliselerin ahır olarak kullanıldığı, mabetlere putların yerleştirildiği (Bourgueil, 2020, ss. 45-46), Hristiyanların cesetlerine dahi zulmedildiği (Monachus, 2016, s. 80) şeklinde büyük bir kısmı kurgu olan metinler kaleme almışlardır (Hamilton, 1997, s. 374). II. Urbanus’un konuşması algıyı cehaletle süsleyen ve Katolikler arasında var olan nefreti körükleyen ifadelerle doludur. Örneğin haçlı kroniklerinden biri papanın konuşmasından Müslümanların Hristiyanlara nasıl zulmettiğini anlatmak için “Bu zalimlerin vahşeti o kadar büyüktü ki, zavallıların altın ve gümüş yuttuklarından şüphelenerek, kusmaları ya da iç organlarını patlatmaları için onlara müşhil içirdiler. Daha da korkunç olanı, karınlarını kılıçlarla iç organlarını açtılar ve doğanın gizli tuttuğu her şeyi korkunç bir şekilde ortaya çıkardılar.” (Nogent, 1997, s. 45) diğer bir kronik ise, “Sunakları kendi pislikleriyle kirlettikten sonra yıkıyor, Hristiyanları sünnet ediyor ve ortaya çıkan kanı ya sunaklara ya da vaftiz kaplarına döküyorlar.” (Monachus, 2016, ss. 79-80), kabilinden aktardığı ifadeler, aşağıda görüleceği üzere haçlılar tarafından yaptıkları katliamları haklı çıkarma gerekçesi olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla bu veriler sadece algının oluşmasını sağlamakla kalmamış aynı zamanda haçlıların, pagan ve kafir addettikleri, Müslümanlara nasıl davranmaları gerektiği konusunda yol gösterici olmuştur.

Haçlı Seferleri dönemine geldiğinde Batı’da oluşan İslam ve Müslüman algısı sadece söylem düzeyinde değildi. Çünkü Endülüs’te başarıya ulaşmış bir süreç mevcuttu ve bu kutsal topraklara yapılacak yeni teşebbüsün önünü açan bir durum ortaya çıkarıyordu. Papanın ifade ettiği olaylar dillendirilirken papazlar, İslam ve Müslümanları tanımlamak için kavramsal bir çerçeve ürettiler. Sefer esnasında yazılan kronikler algı bağlamında kritik edildiğinde bilinçaltında cehalet barındıran kavramsal ve teorik bir çerçevenin olduğu görülecektir. Buna göre İslam; pagan, (Fulcherius, 1913, ss. 193, 227, 256,299) putperest ve putperest kanunları (Fulcherius, 2009, s. 105;

Raimundus, 2019, ss. 74, 76, 80; Tudebodus, 2019, s. 82) olan bir din, Müslümanlar da imansız (Fulcherius, 2009, s. 51), inançsız (Cadomensis, 2010, s. 45), kafir (Fulcherius, 2009, ss. 90, 95, 108, 166; Willermus, 2016, s. 361) ve barbar (Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 73; Monachus, 2016, s. 177; Tudebodus, 2019, s. 77) gibi olumsuz bütün sıfatları hak eden topluluklar olarak görülüyorlardı. Aynı şekilde Müslümanları kötülemek için ağır ifadeler de kullanılmaktaydı (Tudebodus, 2019, ss. 81, 85). Söz konusu kavramların dönemin bütün kroniklerinde yoğun bir şekilde geçtiği görülmektedir. Kaynaklarda sefer yapılacak bölgelerde yaşamaları hasebiyle Türklerin, Tanrının ve bütün Hristiyanların düşmanı olduğu ifade edilmekte (Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 75) böylece oralarda yapılacak katliamların altyapısı oluşturulmaktadır. Buradaki Türk ifadesinin bütün Müslümanları içerdiği anlaşılmaktadır. Söz konusu zihniyetin çıktıkları doğal olarak çok keskin olmuştur. Buna göre hem Tanrıya hem de Hristiyanlara düşman olan ya da başka bir inanca sahip bir kavmin veya topluluğun yaşama hakkı olmadığı ifade edilmiş, böylece katliamın zemini oluşturulmuştur.

Algının Birinci Haçlı Seferinde Uygulamaya Konması

Haçlı Seferleri Müslüman Hristiyan ilişkileri bağlamında kırılma noktalarından birini teşkil etmektedir. Reconquista'nın etkisiyle Haçlı Seferleri öncesi Cluny tarikatı öncülüğünde oluşturulan İslam ve Müslüman imajı Batı'da büyük bir nefretin oluşmasına sebep oldu. Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'ndeki konuşmasının ikinci bölümü, Katolik Hristiyanları yapılacak bir sefere ikna etmek için çeşitli argümanlar içermekteydi. Bunun için de yukarıda söylenenleri bilmek yeterli olmayacak, Müslümanların hakimiyeti altına giren Kutsal Toprakların, Doğu Roma şehirlerinin ve Doğu'da sıkıntı çeken kardeşlerinin kurtarılmasının bir zorunluluk olduğunu vurgulamaktaydı. Çünkü Batılı Hristiyanların kutsal toprakları koruyamadığı ve sürekli birbirleriyle savaşmaları için günahkâr olduklarını, dolayısıyla günahlarının bağışlanması için kutsal toprakları kurtarmayı görev addetmeleri gerektiğini ifade etmiştir (Nogent, 1997, ss. 43, 47; St Blaisen, 2008, s. 329; Bourgueil, 2020, s. 49). Hatta aksi davranış halinde İsa'nın bizzat kendisini karşılarında bulacaklarını söyleyerek, söz konusu hareketin Tanrının talebiyle gerçekleşeceğini belirtmişti. Üstelik bütün bu suçları işleyen Müslümanların mutlaka cezalandırılması gerektiği söylemini güçlü bir şekilde vurgulamıştı. Konuşmasında konsilde bulunanlardan hac yolculuğu olarak isimlendirdiği Haçlı Seferine katılacaklarına dair söz vermelerini istedi. Bunu yapan ve sefere katılıp görevini yerine getiren herkesin bütün günahlarının af olacağını söyleyerek onları motive etti (Fulcherius, 2009, ss. 50-51). Papanın zaten bir müddettir Cluny tarikatı tarafından kiteselleştirilen konuları ateşli bir hitabetle seslendirmesi toplantıya katılanların heyecana gelmesi için yeterli oldu. Orada bulunan kitle II. Urbanus'a Deus Vult/Deus le volt! (Tanrı böyle istiyor) naralarıyla beklenen karşılığı verdi (Monachus, 2013, s. 7, 2016, s. 81; Runciman, 2008, s. 85; Çekiç, 2023, s. 385). Bu ateş kısa sürede bütün Katolik Hristiyanları sardı ve bir yıl içinde o günün şartlarında toplanması zor olan büyüklükteki ordular hazır hale geldi. Bizzat Papa II. Urbanus'un organizesiyle motive olan Katolik Hristiyanların, İslam ve Müslümanlara olan nefreti adeta zirve yapmıştı. Nitekim bu nefretle yola çıkan haçlı orduları bazen kronik yazarlarının bile dehşetle dile getirdikleri katliamlar yapacaklardı (Tudebodus, 2019, ss. 61, 179, 184; Willermus, 2016, ss. 58-59, 361-363).

Papanın çağrısına yanıt verenler sadece düzenli ordular değildi. Bu ordularla veya Pierre l'Hermite öncülüğünde yola çıkan kitlenin büyük kısmı sıradan insanlardan, Batı'da düzeni bozan suçlu ve serkeşlerden müteşekkildi. Papalık, özellikle II. Urbanus'un çağrısında görüldüğü üzere, bunların birbirleriyle savaşçı düzeni bozdukları düşüncesiyle, günahlarına tövbe etmeleri için hac yolculuğuna çıkmalarını adeta zorunlu kıldı (Bourgueil, 2020, ss. 47-48; Monachus, 2016, s. 81). Böylece sorun oluşturan büyük bir kitle, tanrı adına mücadele etmek ve günahlarını bağışlatmak için Batı'dan gönderilmiş oluyordu (Runciman, 2008, s. 35; Demirkent, 2004, s. 4; Le Goff, 2015, ss. 76-78). İşte Doğu'ya gelen bu savaşçılar yıllardır Batı'da yaptıkları gibi toprak ve zenginlik elde etmek amacıyla ele geçirdikleri şehirlerde içlerindeki şiddeti rahat bir şekilde sergileme imkânı buldular. Ortaya çıkan neticeye bakıldığında insanlık tarihinde az rastlanır yağma ve katliamlar yaptılar.

Birinci Haçlı Seferi orduları yola çıkmadan önce Katolikler ilk sınavlarını Yahudi toplum üzerinden vermişti. Papanın çağrısıyla bilenen Hristiyanlar önce buldukları bölgelerde yaşayan Yahudilere saldırılar düzenleyip çoluk çocuk demeden katliam yaptı. Öldürülen veya kendilerini koruyamayan Yahudilerin malları mülkleri ellerinden alındı. Söz konusu davranışın sebebi Mesih'in katili olan toplumdan intikam almak ve sefer için yapılacak hazırlığın masraflarını çıkarmak olarak ifade edildi. Fakat Katolik Hristiyanlar bununla yetinmedi, Yahudi katliamları Birinci Haçlı Seferi'nden sonra da devam etti (Solomon bar Simson, 1977, ss. 21-71; Willermus, 2016, s. 72; Demirkent, 2004, s. 6; Kaleli, 2013, ss. 21-25). 1096'da yola çıkmaya başlayan ordular

sadece Yahudi katliamı ile yetinmediler, güzergahları üzerinde bulunan Ortodoks Hristiyanlara karşı da benzer bir tavır geliştirdiler. Kroniklerde Katoliklerin, Ortodoks Hristiyanlara sefer boyunca yaptıkları zulüm ve katliamlara, onlara nasıl davrandıkları ve onlardan nasıl muamele gördüklerine, dair onlarca örnek mevcuttur (Raimundus, 2019, ss. 50-53; Tudebodus, 2019, s. 61; Willermus, 2016, ss. 58-59, 70-71; Runciman, 2008, ss. 104-109). Bu durum sefer hazırlıkları ve yol boyunca çekilen sıkıntılar düşünüldüğünde arızı bir durummuş gibi görünse de Müslümanlara karşı almış oldukları tutum, ötekine karşı haçlıların zihinlerine nakşedilmiş intikam duygusunun ne kadar derin olduğunun ifadesidir.

Haçlıların bilinçaltlarındaki, imha edilmesi gereken, düşman İslam ve Müslüman algısının ilk pratiği Antakya'da icra edildi. Haçlı orduları 21 Ekim 1097'de kuşatmayı başlattı. Muhtemelen kısa sürede şehri alacaklarını düşünmüşlerdi fakat yaklaşık sekiz ay süren çetin bir süreç sonunda ancak 3 Haziran 1098'de surları aşabildiler (Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 106; Monachus, 2016, ss. 120, 147; Maalouf, 2013, s. 44; Barber, 2021, s. 47). Kroniklerin anlatımına göre şehre giren Haçlılar caddelerde koşturan insanları öldürürken, tıpkı Katolik Hristiyanların, II. Urbanus'un Clermont Konsili'ndeki konuşması esnasında coştukları gibi, kendilerinden geçmişesine "Tanrı bunu istiyor!" naraları atıyorlardı (Fulcherius, 2009, ss. 82-83; Tudebodus, 2019, s. 117). Haçlılar iç kaleye sığınanlar dışında şehirde; erkek, kadın, çocuk ve yaşlı ayırt etmeden önlerine gelen herkesi öldürdüler. Öyle ki canlarına zarar gelmeyeceği düşüncesiyle evlerine sığınan insanları ayırım yapmadan kıyımdan geçirip mallarına el koydular. Haçlıların yaptığı katliam öyle dehşet görüntüler ortaya çıkarmıştı ki kronik yazarları bunları oldukça keyifli bir dille kaydetmişlerdir. "Antakya'daki tüm sokaklar cesetlerle dolup taşmıştı, öyle ki çürüyen cesetlerin kokusu dayanılır gibi değildi ve sokaklarda cesetlere takılmadan yürüyebilmek mümkün değildi." (Tudebodus, 2019, s. 120; Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 106). O kadar çok insan öldürüldü ki kroniklerde on binlere varan rakamlar kaydedilmekle birlikte kesin sayıyı tahmin etmenin mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Antakya'daki katliamda Müslümanlarla birlikte şehirde yaşayan Hristiyanlar da kılıçtan geçirildi (Raimundus, 2019, s. 93; Aquensis, 2007, ss. 283-285; Willermus, 2016, s. 226). Haçlılar kılıçlarını kınlarına soktuklarında şehirde onlardan başka kimse kalmamıştı. Galiplerin şehirde yaptığı katliam İslam ve Müslümanlarla ilgili bilinçaltlarında teorik düzeyde var olan algının pratize edilmesinin ilk örneğiydi. Nitekim Kudüs'e varıncaya kadar yol boyunca yaptıkları Antakya'da icra edilenden farksız olmayacaktı.

Haçlılar Antakya'dan sonra istila ettikleri yerlerde de İslam ve Müslüman algılarını katliamla pratize ettiler. Maarretünnu'man katliamı bu anlamda teorik algının önemli bir dışavurumudur. Katliam esnasında ve sonrasında yaptıkları göz önüne alındığında algının pratize edilmesinde Haçlıların boyut atladığı görülmektedir. Haçlılar şehri 27 Kasım 1098'de kuşattı. Yaklaşık iki hafta süren kuşatmadan sonra 11 Aralık tarihinde şehrin ileri gelenlerine verilen eman sonucu Haçlı ordusu elinde kılıçla şehre girdi (İbnü'l-Kalânîsî, 2023, ss. 66-67; Runciman, 2008, ss. 199-200; Hillenbrand, 2015, s. 91). Özellikle Antakya'nın yeni hâkimi Bohemond şehrin ileri gelenleriyle yaptığı görüşmede aileleriyle yukarıdaki saraya gitmeleri halinde can ve mallarını koruma güvencesi verdi (Tudebodus, 2019, s. 157; İstek, 2019, s. 587). Bu anlaşmadan sonra surları aşan Haçlı ordusu şehirde canlı namına buldukları ne varsa hepsini kılıçtan geçirmeye başladı. Ganimet elde etmek için önce insanlara işkence edildi ardından da öldürüldüler (Raimundus, 2019, s. 137). "...şafakla birlikte kadın, erkek demeden orada rastladıkları herkesi öldürdüler. Şehrin hiçbir köşesinde Müslüman kalmadı ve sokaklardan Müslüman cesedine basmadan yürümek mümkün değildi." (Anonim Haçlı Tarihi, 2013, s. 142). Askerler katliam işini bitirince Bohemond güvence verip saraya sığınanların yanına gitti. Mallarına el koyup kadın, çocuk ve yaşlıları kılıçtan geçirdi. Kalanları da köle olarak satılmak üzere Antakya pazarına gönderdi. Haçlı Seferleri'nde ilk defa burada, tıpkı II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde ifade ettiği gibi hamile kadınlar dahil, cesetlerin parçalanıp altın arandığı kronikler tarafından kayda geçmiştir. Aynı şekilde Haçlılar burada açlığı bahane ederek yamyamca davranışlar sergilemiş, ölümlerin cesetlerinden koparttıkları etleri pişirip yemişlerdir. Bunu fark eden Haçlı liderleri cesetleri dışarı taşıtırıp yaktırmışlardır (Monachus, 2016, ss. 185-186; Tudebodus, 2019, ss. 157-158; Raimundus, 2019, s. 139; Fulcherius, 2009, s. 96; Kostick, 2008, s. 53; Küçükspahioğlu, 2007, s. 48; Çalışır, 2018, s. 30).

Haçlılar Maarretünnu'man katliamından sonra Kudüs'e doğru yollarına devam ettiler. 7 Haziran 1099 Salı günü şehir önünde karargâh kurdular (Tudebodus, 2019, s. 172). Yaklaşık beş hafta süren kuşatmadan ve çetin savaşlardan sonra 15 Temmuz 1099 Cuma günü öğle saatlerinde Haçlılar surları aşmış şehre girdiler (Fulcherius, 2009, ss. 104-106) Ellerinde kılıçlarıyla şehrin sokaklarında katletmek için insanların peşine düştüler. Haçlıların İslam ve Müslüman algılarını pratize ettikleri son örnek Kudüs'te yaptıkları katliam olmuştur. İnsanlık tarihinin

kaydettiği nadir yaşanmışlıklardan biri olan Kudüs katliamında Haçlılar zihinlerindeki tümünü uygulamaya koymuşlardır. Şehirde yaşananları kaydedebilecek Müslüman bir tarihçi olmadığından günümüze ulaşan bilginin çok büyük bir kısmı Haçlı kroniklerinin anlatılarından oluşmaktadır. Söz konusu kronikler olayları adeta eğlence kabilinden kaleme almışlardır. Şehirde o katledilen insanların çokluğunu ifade etmek için kaynaklar “Her tarafta o kadar çok insan kellesi yığıldı ki, cesetlerin üzerinden başka geçecek yol kalmadı” (Willermus, 2016, s. 361) ifadelerini kullanır. Merhamet dileyenlerin bile kılıçtan geçirildiği şehirde, kronikler sokaklarda yürüyen Haçlıların veya hayvanların dizlerine kadar kana battıklarını ve mabedin her yerinden kan damladığını tasvir ederler (Anonim Haçlı Tarihi, 2013, ss. 155-156; Fulcherius, 2009, ss. 104-105). Katliamdan şehirde yaşayan Yahudiler de toplu bir şekilde nasibini almıştır. Yahudilerin tümü sinagoga kapatılıp canlı canlı yakılmışlardır (Azîmî, 2006, s. 37; İbnü'l-Kalânîsî, 1983, s. 222). Üstelik bu yapılırken kaynakların ifadesiyle kılıçla sığır gibi kesilenler veya Mescid-i Aksa'ya sığınanlardan okla öldürülenler şanslı sayılmaydılar. Çünkü işkenceye uğrayıp cayı cayı yakılanların neler çektiğini tahmin etmek işten bile değildi (Raimundus, 2019, s. 204; Willermus, 2016, s. 363). Özellikle kardeşlerinin, ailelerinin veya komşularından birinin cesedini dışarıya taşımak zorunda kaldıktan sonra, orada boynu vurulup diğerlerine dahil edilenleri nasıl açıklamak gerekiyordu. Birinci Haçlı Seferi kronikleri böyle bir katliamın örneğinin olmadığını ifade etmişlerdir (Tudebodus, 2019, s. 185; Küçüksipahioğlu, 2018, s. 340; Polat, 2019b, ss. 182-189).

Haçlılar intikamlarını aldıklarında şehirde insanı dehşete düşüren manzaralar kalmıştı. Cesetler, kesik başlar, uzuvlar ve kan. Öyle ki galipler baştan ayağa kana batmıştı, kendileri bile yaptıklarından dehşete düşmüşlerdi (Cadomensis, 2010, ss. 143, 148; Willermus, 2016, ss. 362-363). O güne kadar eşine rastlanmayan katliamın sebebi kronikler tarafından bir cümleyle açıklanır: Asırlardır Tanrıya küfreden putperestlerin ayaklarıyla kirlettikleri yerler ancak onların kanlarıyla temizlenebilir ve adalet ancak böyle sağlanabilirdi (Nogent, 1997, s. 132; Raimundus, 2019, ss. 207-208). Katliamla yetinmeyen Haçlılar tıpkı II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde anlattığı gibi cesetleri parçalayarak altın aradılar, bu yeterli olmamış olsa gerek ki kalan uzuv parçalarını üst üste yığıldıktan sonra yakıp küllerin arasından altın bulduklarını iddia etmişlerdi (Fulcherius, 2009, s. 105). Kudüs'ten canlı çıkabilen tek grup Vali İftiharüddeve ve çevresiydi. Vali, Haçlılar içindeki mücadeleden istifa ederek Davut Kulesi karşılığında maiyetiyle Askalan'a gitmeyi Raymond'a kabul ettirmişti (Aquensis, 2007, s. 439; Monachus, 2016, s. 200; Tudebodus, 2019, s. 179). Belki de sefer boyunca Haçlıların ele geçirdikleri şehirlerde yaptıkları katliamdan canlarını kurtarabilen tek grup buydu. Diğer iki yerde olduğu gibi burada da şehir insanlardan arındırılmış, yerine iki aylık yoldan gelen ve bölgeyle hiçbir tarihi bağı olmayan Haçlılar yerleştirilmiştir. Kudüs'te yaşananlar Haçlı bilinci ve zihniyetinin dışavurumuydu. Tarihte eşine az rastlanır bu katliam ve sonrasında yaşananlar bir dünya görüşü ve medeniyet idrakinin İslam ve Müslümanlar hakkındaki algısının tezahürüydü.

Sonuç

Söylemler toplumların bilinçaltıları ve zihniyetleri üzerinden şekillenir. Orta çağlar düşünüldüğünde söylemi teorize eden ana unsurlardan birinin din olduğu görülecektir. Bunun yansıması Batı Hristiyanlığının İslam ve Müslümanlar hakkındaki algısının uygulamaya konmasında görülmektedir. Müslümanların birkaç asır boyunca siyasi olarak Batı'ya üstünlük kurması, özellikle erken dönemlerde Doğu Roma'nın hakimiyeti altındaki birçok bölgede ve sekizinci asırdan itibaren Endülüs'te hakimiyet tesis etmesi Batı'da, İslam ve Müslümanlarla ilgili aşikâr olan algının zeminini oluşturan ana etmenler olmuştur.

Makalede Haçlı Seferleri öncesi Batı'da oluşturulan İslam ve Müslüman algısının iki ana unsur üzerinden şekillendiği sonucuna varılmıştır. Bunlardan ilki Cluny manastırıydı. Müslümanların üstünlük kurmaları Batı'da kilise merkezli bir tepkinin oluşmasına yol açtı. Tarikatın toplumsal ve ekonomik faaliyetleri ve düzenlediği hac yolculukları, Müslümanlarla ilgili algıyı pekiştiren bir unsura dönüştü. Endülüste, Reconquista hareketiyle elde edilen başarı Cluny tarikatı aracılığıyla bayraklaştırılarak Doğu'ya yönlendirildi. Böylece Kutsal Toprakların kurtarılması düşüncesi Katolik Hristiyan çevrelerde dillendirilmeye başlandı. Algıyı şekillendiren ve şiddetini arttıran diğer figür Papa II. Urbanus idi. Papa'nın Clermont Konsili'ndeki konuşması, algının Doğu İslam Dünyası'nda uygulama imkânı bulmasını sağladı. II. Urbanus'un hitabetinde verdiği uç örnekler ve sefere çıkmanın zorunluluğuyla ilgili söyledikleri, Haçlılara yol göstermiş böylece tarihte eşine az rastlanır bir katliama yol açtığı sonucuna varılmıştır.

Çalışmada Cluny tarikatının faaliyetlerinin ve II. Urbanus'un konuşmasının yansımasının Birinci Haçlı Seferi kroniklerinde keskin bir şekilde yer aldığı tespit edilmiştir. Kroniklerde İslam ve Müslümanlar için kullanılan;

pagan, putperest, putperest kanunların temsilcileri, imansız, inançsız, kafir ve barbar gibi olumsuz kavramlar sadece bir tanımlama değildi. Bu kavramlar ve tanımlamalar aynı zamanda Müslümanları kötölemek için ifade edilen melun, vahşi ırk, habis Türk gibi ifadeleri de tahkim ederek onlara karşı yapılan mücadelenin sınırlarının olmadığını aşikâr kılmaktaydı. Bölgeye geldiklerinde Anadolu'dan itibaren karşılarında gördükleri Müslüman Türkleri Tanrının ve bütün Hristiyanların düşmanı olarak ifade etmeleri yapacakları katliamlara gerekçe oluşturma amacına matuftu. Böylece katliamlar zorunlulukmuş gibi bir hava estirilmiş, Haçlıların oraya gidip dönmelerini değil de Müslümanlarla savaşıp onları kılıçtan geçirerek oraya yerleşmeleri gerektiği gibi bir sonuç ortaya çıkarmıştır.

Makalede Katolik Hristiyanların Müslümanlarla ilgili oluşturdukları olumsuz algının Birinci Haçlı Seferi'nde keskin bir şekilde uygulamaya konulduğu sonucuna varılmıştır. Anadolu içlerinden zorlanarak da olsa Antakya ölerine gelen Haçlılar, uzun süren bir kuşatma sonucu şehre girdiklerinde, zihinlerinde teorik düzeyde var olan algıyı bütün şiddetiyle pratize etmişlerdi. Elllerinde kılıç istila ettikleri şehirlerin sokaklarında önüne geleni katleden Haçlılar bununla yetinmemiş, evlerinde kalarak ya da saklanarak hayatlarını kurtaracaklarını düşünen insanları çocuk, kadın, genç ve yaşlı demeden kılıçtan geçirmişlerdi. Katliamda inanç bağlamında da hiçbir ayırım yapılmamış, şehirdeki Hristiyanlar da aynı muameleye tabi tutulmuşlardı. Çünkü onlar dinsizlerle aynı havayı solumuş, kutsal toprakları bırakın kurtarmayı onlarla birlikte onların hakimiyetinde ortak bir yaşam alanı oluşturmuşlardı. Dolayısıyla dindaşları da olsa onların da yaşam hakkı yoktu.

Haçlılar Antakya'dan birkaç ay sonra Maarretünnuman'a gelip şehri ele geçirdiklerinde orada da benzer bir durum ortaya koymuşlardı. Öyle ki katliamla yetinmemiş, yamyamlık derecesine varan davranışlarda bulunmuşlardı. Muhtemelen oluşan görüntünün dehşeti dolayısıyla Haçlı liderleri cesetleri şehir dışına çıkarıp yakmak zorunda kalmışlardı. Teorik düzeyde var olan algının uygulandığı alanlardan sonuncusu Kudüs'tü. Haçlılar 15 Temmuz 1099 günü Kudüs'e girdiklerinde diğer iki şehirde oluşan manzaranın en uç noktasını sergilediler. Şehirde o kadar çok insan öldürüldü ki artık sokaklarda cesetlere basmadan yürüme imkânı yoktu. İnsanlar ve hayvanlar ayak bileklerine kadar kana batıyorlardı. Evler ilk girenin hakkı olduğu için hanelerinde canlarını koruyacaklarını düşünenler de çocuklarıyla birlikte kılıç darbelerine maruz kaldılar. İnsanların cesetleri altın aramak amacıyla parçalandı ve yakıldı, böylece ortaya çıkan küllerin arasında altın arandı. Bu şekilde Haçlılar kutsal beldeyi ele geçirip orayı kâfirlerden temizlemiş olup yerlerine de tıpkı diğer iki şehirde olduğu gibi kendileri yerleştiler. Böylece katliamla Haçlılar zihinlerinde Müslümanlarla ilgili oluşturdukları teorik düzeydeki algının uygulamaya konmasında hiçbir sınırlarının olmadığını göstermiş oldular.

Haçlı Seferleri'nde çeşitli sınırlılıklar içinde doğrudan algı ve doğrudan katliamlar üzerine yapılmış birbirinden ayrı çalışmalar mevcuttur ancak bu makale hem algıyı hem de uygulamaya konmasını bir arada değerlendirmiş, Haçlıların İslam ve Müslüman algısı ve bunun ortaya çıkardığı sonuçları bir arada tartışmıştır. Dolayısıyla makale sebep sonuç bağlamında birbirini tamamlayan iki unsuru gözler önüne sermiş ve Birinci Haçlı Seferi'nde oluşan tabloyu zihniyet ve bunun doğurduğu sonuç üzerinden daha net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu çerçevede verilen örnekler, Haçlı Seferleri boyunca yaşanan katliamlar dikkate alındığında, sınırlı da olsa algının pratize edilmesi için gerekli veriyi sağlamıştır. Bu da Batı Medeniyetinin dünya görüşü bağlamında pratik çıktılarının ve zihniyet sürekliliğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Böylece makale mevcut çalışmalarını da dikkate alarak alana katkıda bulunmaya çalışmıştır.

Makalenin teori ve pratiği bir arada tartışan bir çaba içinde olması bazı sınırlılıkları da beraberinde getirmiştir. Mesela teorik altyapı ana kavramlar üzerinden açıklamış, bunlar detaylı bir şekilde tartışılmamıştır. Oysa bunların her birisi bir makale konusu olabilecek kadar önemli kavramlardır. Öte yandan makalenin sınırlılıkları doğal olarak teorik düzeyde var olan algının uygulamaya konmasını ancak üç örnek üzerinden açıklama imkânı sağlamıştır. Oysa Haçlılar ele geçirdikleri birçok yerde benzer katliamlara imza atmışlardır. Bu katliamların her biri ayrı bir makale konusu olarak çalışılabilecek kapasitededir. Benzer şekilde çalışılan alan, anlatılanların uzantısı bağlamında Haçlılar bölgeye geldikten sonra içine girdikleri yeni ortam var olan zihniyetlerini teorik ve pratik bağlamda değiştirdi mi? Değiştirdiyse hangi açılardan değiştirdi? Söylemin, teorik ve pratik düzeylerinin süreklilikleri ve kopuşları nasıl şekillendi? gibi sorular çerçevesinde farklı bakış açıları üzerinden tartışmaya açıktır. Konu ile ilgili bu ve benzeri tartışmalar Batı zihninin dünya görüşünü ortaya koyduğu gibi İslam ve Müslümanlarla ilgili tasavvurlarını da detaylı bir şekilde anlama imkânı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Açıkgeç, A. (1998). Bilginin İslamileştirilmesi. Nesil Yayınları.
- Alıcı, M. (2017). Saladîn: Latîn Kaynaklarında Selaheddîn Eyyubî. AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi, 5(11).
- Alican, S. D. (2019). İlk Haçlı Seferleri Sırasında Bizans ve Haçlıların Birbirlerine İlişkin Algıları. The Journal of Social Sciences, 41(41), 510-523.
- An Alexandrian World Chronicle. (2012). İçinde B. Garstad (Çev.), Apocalypse Pseudo-Methodius-An Alexandrian World Chronicle (ss. 141-311). Harvard University Press.
- Anonim Haçlı Tarihi (E. Ayan, Çev.). (2013). Selenge Yayınları.
- Aquensis, A. (2007). Historia Ierosolimitana: History of the Journey to Jerusalem (S. B. Edgington, Çev.). Oxford University Press.
- Aydın, F. (2011). Batı İslâm Algısının Arkeolojisi. Eskiye Yayınları.
- Azîmî. (2006). Azîmî Tarihi: Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H. 430-538=1038/39-1143/44) (A. Sevim, Çev.). Türk Tarih Kurumu.
- Bağhoğlu, A. (2012). Sıradışı Bir Fatimî Halifesi: Hâkim Biemrillah. e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, VIII, 4-32.
- Barber, M. (2021). Haçlı Devletleri Tarihi (D. M. Demir, Çev.). Kronik Kitap.
- Benli, Ö. (2019). Haçlı Seferleri'nde Kilise ve Papalığın Rolü (1074-1204) [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bouchard, C. B. (2009). Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198. Cornell University Press.
- Bourgeois, B. of. (2020). History of the Jerusalemites: A Translation of the Historia Ierosolimitana (S. B. Edgington, Çev.). The Boydell Press.
- Cadomensis, R. (2010). The Gesta Tancredi of Ralph of Caen: A History of the Normans on the First Crusade (B. S. and D. S. Bachrach, Çev.). Ashgate Pub.
- Chronica Prophetica (K. B. Wolf, Çev.). (2008). Pomona Faculty Publications and Research. https://scholarship.claremont.edu/pomona_fac_pub/47
- Çalışır, A. O. (2018). Denizaşırı Ülkeden Havadisler-Haçlıların Mektupları 1097-1252. Kutlu Yayınevi.
- Çekiç, A. (2021). III. Haçlı Seferinin “Kudüs’ü Kurtarma” Söylemi ve Etrafında Şekillenen Algı. Journal of IslamicJerusalem Studies, 21(1), 77-90.
- Çekiç, A. (2022). Haçlı Seferlerinden Günümüze Düşman İslam ve Hz. Muhammed Algısı. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 12(3), 1506-1519.
- Çekiç, A. (2023). Aziz Augustinus’un Tanrı Devleti’ni Kurmak: Papa II. Urbanus ve Haçlı Savunusu. Akademik İncelemeler Dergisi, 18(2), 378-399.
- Davies, N. (2011). Avrupa Tarihi (B. ve vd. Çığman, Çev.). İmge Kitabevi.
- Davutoğlu, A. (2018). Medeniyetlerin Ben-İdraki: Medeniyet Teorisine Mukaddime. Küre Yayınları.
- Demirkent, I. (2004). Haçlı Seferleri. Dünya Aktüel.
- Fulcherius, C. (1913). Historia Hierosolymitana 1095-1127. (H. Hagenmeyer, Ed.). C. Winter Universitatsbuchhandlung.
- Fulcherius, C. (2009). Kudüs Seferi Kutsal Toprakları Kurtarmak (İ. B. Barlas, Çev.). IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- Haldun, İ. (2022). Mukaddime (S. Uludağ, Çev.). Dergâh Yayınları.
- Hamilton, B. (1997). Knowing the Enemy: Western Understanding of Islam at the Time of the Crusades. *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 7(3), 373-387.
- Harman, Ö. F. (2013). Yuhannâ ed-Dımaşkî. İçinde DİA (C. 43, ss. 580-582). Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hillenbrand, C. (2015). Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri (N. Elhüseyni, Çev.). Alfa Tarih.
- İbnü'l-Kalânîsî. (1983). Târîhu Dımaşk (Süheyl Zekkâr, Ed.). Dârü Hassân.
- İbnü'l-Kalânîsî. (2023). Zeylü Tarihi Dımaşk Tercümesi (H. Aydın, Çev.). Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık (kdy).
- İstek, G. (2019). Haçlıların Maarretünnumân'da İşledikleri Cürümler. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4(2).
- Janosik, D. J. (2016). John of Damascus First Apologist to the Muslims. Pickwick Publications.
- Kaleli, E. (2013). Haçlı Seferleri Zamanında Avrupa'da Antisemitizm (1096-1190). *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIII(1), 21-25.
- Kalın, İ. (2013). Akıl ve Erdem: Türkiye'nin Toplumsal Muhayyilesi. Küre Yayınları.
- Karakaya, A. E. (2019). Ortadoğu'da Bizans İmparatorluğu-Haçlı ilişkileri (1099-1131) [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kostick, C. (2008). *The Social Structure of the First Crusade*. Brill.
- Küçüksipahioğlu, B. (2007). Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi. Arkeoloji Ve Sanat Yayınları.
- Küçüksipahioğlu, B. (2018). Haçlıların 15 Temmuz 1099'da Kudüs'ü Ele Geçirmesi. İçinde A. Ağırakça & Z. Polat (Ed.), *Kudüs ve Mescid-i Aksa* (ss. 333-344). Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Lawrence, C. H. (2015). *Medieval Monasticism: Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Ages*. Routledge.
- Le Goff, J. (2015). Ortaçağ Batı Uygarlığı (H. Güven & U. Güven, Çev.). Doğubatı.
- Maalouf, A. (2013). Arapların Gözünden Haçlı Seferleri (A. Berktaş, Çev.; 10. bs). Yapı Kredi Yayınları.
- Monachus, R. (2013). *The Historia Iherosolimitana of Robert the Monk* (D. Kempf & M. G. Bull, Ed.). The Boydell Press.
- Monachus, R. (2016). Robert the Monk's History of The First Crusade: *Historia Iherosolimitana* (C. Sweetenham, Çev.). Routledge.
- Morghen, R. (1971). Monastic Reform and Cluniac Spirituality. İçinde N. Hunt (Ed.), *Cluniac monasticism in the Central Middle Ages* (ss. 11-28). Macmillan.
- Morton, N. (2016). *Encountering Islam on the First Crusade*. Cambridge University Press.
- Nogent, G. de. (1997). *The Deeds of God Through the Franks: A Translation of Guibert de Nogent's Gesta Dei Per Francos* (R. Levine, Çev.). The Boydell Press.
- Öz, M. (1997). Hâkim-Biemrillâh. İçinde DİA (C. 15, ss. 199-201). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Polat, Z. (2018a). Self-Perception in Fulcher of Chartres: How the Crusaders Saw Themselves. *Journal of Al-Tamaddun*, 13, 149-160.
- Polat, Z. (2018b). Tarihsel Süreç Bağlamında Batı'daki İslam ve Müslüman Algısının Haçlı Seferlerine Etkisi. İçinde M. N. Doru & Ö. Bozkurt (Ed.), *Din Bilimleri Klasik Sorunlar-Güncel Tartışmalar* (ss. 459-473). Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.

- Polat, Z. (2019a). Fulcherius Carnotensis'te İslâm ve Müslüman Algısı. *Turkish Studies (Elektronik)*, 14(1), 613-632.
- Polat, Z. (2019b). Kudüs Katliamı Bağlamında Haçlı Seferlerinin Sebepleri. *Milel ve Nihal*, 16(1), 175-198.
- Raimundus, A. (2019). Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi (S. Genç, Çev.). Yeditepe Yayınevi.
- Rosenwein, B. H. (1982). *Rhinoceros Bound: Cluny in the Tenth Century*. University of Pennsylvania Press.
- Runciman, S. (2008). Haçlı Seferleri Tarihi (C. 1). Türk Tarih Kurumu.
- Runciman, S. (2013). 1095 Yılına Kadar [Hristiyan Aleminde] Filistin'e Yapılan Hac Yolculukları (N. Arslantaş, Çev.). İSTEM, 21.
- Sebetci, H. (2016). I. Haçlı Seferi Arifesinde Avrupa'nın Sosyal Yapısı (1050-1100) [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Sebetci, H. (2023). Şiddet İkliminde Kılıç ile Kalemin Keskinliği: Cluny Manastır Başrahibi Muhterem Peter Örneği. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 312-325.
- Solomon bar Simson. (1977). *The Chronicle of Solomon bar Simson*. İçinde S. Eidelberg (Çev.), *The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades* (ss. 21-72). The University of Wisconsin Press.
- Southern, R. W. (2001). *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı* (A. Aydoğan, Çev.). Yöneliş Yayınları.
- St Blaisen, B. of. (2008). *Chronicle*. İçinde I. S. Robinson (Çev.), *Eleventh-Century Germany: The Swabian Chronicles* (ss. 245-337). Manchester University Press.
- Şeyban, L. (2016). *Reconquista: Endülüste Müslüman Hristiyan İlişkileri*. İz Yayıncılık.
- Taşpınar, İ. (2001). Doğu'nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşkî (647-749) ve İslâm. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(2), 23-54.
- The Apocalypse Attributed to Saint Methodius*. (2012). İçinde B. Garstad (Çev.), *Apocalypse Pseudo-Methodius-An Alexandrian World Chronicle* (ss. 1-139). Harvard University Press.
- The Fourth Book of the Chronicle of Fredegar with Its Continuations* (J. M. Wallace-Hadrill, Çev.). (1981). Greenwood Press.
- Theophanes, C. (1982). *The Chronicle of Theophanes: Anni Mundi 6095-6305 (A.D. 602-813)* (H. Turtledove, Çev.). University of Pennsylvania Press.
- Tolan, J. V. (2002). *Saracens: Islam in the Medieval European Imagination*. Columbia University Press.
- Tudebodus, P. (2019). *Birinci Haçlı Seferi: Bir Tanığın Kaleminden Kudüs'e Yolculuk* (S. Genç, Çev.). Kronik Kitap.
- Willermus, T. (2016). *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar* (E. Ayan, Çev.). Ötüken Neşriyat.
- Wolf, K. B. (1986). *The Earliest Spanish Christian Views of Islam*. *Church History*, 55(3), 281-293.

EXTENDED SUMMARY

The way in which the Catholic West perceives Islam and Muslims is among the important factors affecting world history in terms of its consequences. The rise of Muslims as a rising power from the seventh century and their domination in Andalusia from the beginning of the next century led to the formation of a reactionary perception in the West that lacked knowledge. With the establishment of the Cluny monastery in France in the early tenth century, efforts to redesign religious life intensified. This situation led to the reformulation of the perception of Islam and Muslims on the theoretical and practical level, thus leading to the start of the Reconquista process in Andalusia. The success of the war in Andalusia, the economic and social activities of the movement, especially the pilgrimages organised from the Catholic world to the Palestine region caused the perception to take root and the violence to change direction, thus creating the infrastructure for the expeditions to the holy lands. The article focuses on the theoretical framework of the perception of Islam and Muslims formed in the West through the chronicles of the First Crusade, the main elements that constitute this perception, how and by which methods these elements shaped the perception, and the way this perception was put into practice in the First Crusade. In the research, firstly, the main elements that form the perception were emphasised. In this context, it was discussed how the Cluny order shaped the perception through its position and its activities at the social level, and it was emphasised that especially the pilgrimages organised by the order provided the necessary infrastructure for the formation of perception. On the other hand, the effects of Pope Urbanus II, who was both a member of the order and the igniting force of the expedition, on this issue have been analysed, and especially how his call at the Council of Clermont shaped the expedition has been underlined. Here, the Pope delivered a pathetic sermon in which he stated that the Holy Land had fallen under the control of the Muslims, that the Christians in the East were being persecuted, tortured and massacred, that their lands and temples were being confiscated, burnt, destroyed or converted into mosques, and that it was imperative for Western Christians to help their brothers and sisters in the East in order to be absolved of their sins. After explaining the factors that were effective in the emergence of the perception, the theoretical conceptual framework of the perception described in the chronicles written during the First Crusade, which was made upon the Pope's call, was first drawn at the theoretical level, and then how the practice was realised through their narratives was discussed and explained through the examples of the massacres of Antioch, Maarretunnu'man and Jerusalem. The study has explained the questions at the problematic level with the method of historical analysis. In this context, the chronicles of the First Crusade constituted the raw material of the research in general. The information in the chronicles was accepted as the basis, the analysis was shaped through the texts in question, and the records of Muslim historians were used where necessary. Two concepts are at the centre of the analysis. These are the theoretical and practical dimensions of perception. The theoretical dimension refers to the conceptual framework depicted in the minds of Catholic Christians through Urbanus II and recorded in the chronicles of the First Crusade. The practical dimension refers to the implementation of what is in the minds and books through the massacre that reached the level of savagery in the First Crusade. Through these concepts, the article aims to reveal the theoretical and practical reflection of the perception of Islam and Muslims in the minds of Western societies during the First Crusade. Thus, the outcome of the crusade, which was accompanied by massacres, was discussed together with its causes and the subject was evaluated from a holistic perspective. In the article, with the establishment of the Cluny order, it is revealed that the perception of Islam and Muslims, which was created through the ideal of the Holy Land during the reformation process in Catholicism, turned into a crusade in line with the discourses of Pope Urbanus II in Clermont. It was understood that the issues that the Pope dealt with in the council within the framework of violence were put into practice through similar practices in the regions occupied by the crusader army. In this context, in Antioch, the whole city was put to the sword without any Christians, Muslims, children, women and the elderly. In Maarretün'numan, the bar was raised a little higher, the massacre was not enough, the corpses were searched for gold by dismembering them, and the corpses of children were cooked and eaten. After the crusader army arrived in Jerusalem a while later and entered the city on 15 July, the inhabitants of the city were slaughtered, the corpses were dismembered, gold was searched for, and then burnt en masse. The massacres resulted in the emptying of the cities and the settlement of the crusaders instead. To put it briefly, the research concludes that the crusaders caused a massacre unprecedented in history. On the other hand, it has been understood that the data emerging from the implementation of the perception of Islam and Muslims cannot be handled independently from the worldviews and civilization imaginations of Catholic Christians.